

Kantelu papin vakavasta laiminlyönnistä muistisaira vanhuksen vihkimisessä

Kantelijat ovat toimittaneet tuomiokapituliin kantelun, joka koskee muistisairaahan henkilön avioliittoon vihkimistä.

TUOMIOKAPITULIN RATKAISU JA PERUSTELUT

1. Tuomiokapitulin valvontatehtävä

Tuomiokapitulin tehtävänä on kirkkolain 4 luvun 6 §:n mukaan valvoa seurakuntien ja seurakuntayhtymien toimintaa, hallintoa ja viranhaltijoiden ja työntekijöiden sekä muun papiston tehtävien hoitoa.

Tuomiokapituli toteuttaa valvontatehtävänsä muun muassa tutkimalla sen toimivaltaan kuuluvat kantelut. Kanteluasian käsittelyssä tutkitaan, onko viranomaisen toiminut lain tai muiden määräysten tai ohjeiden vastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä. Kantelulla ei voi muuttaa tai kumota viranomaisen päätöstä tai ratkaisua eikä se toimi vaihtoehtona säännönmukaiselle muutoksenhauille. Kirkkolain 7 luvun 4 §:n ja 5 §:n nojalla tuomiokapitulin toimivaltaan kuuluu myös tutkia, onko pappi pysynyt kirkon tunnustuksessa ja onko pappi toiminut vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta tai laiminlyönyt niitä taikka käyttäytynyt papille sopimattomalla tavalla.

2. Vihkimiseen sovellettavat säädökset ja muut ohjeet

Kirkolliseen vihkimiseen sovelletaan kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja avioliittolain säännöksiä. Vihkimistä koskevia ohjeita on annettu myös kirkkohallituksen virastokollegion 30.9.2021 hyväksymissä avioliittoa koskevissa virastonhoidon ohjeissa sekä piispainkokouksen 13.-14.9.2005 hyväksymässä Sinä olet kanssani – Kirkollisten toimitusten opas -julkaisussa.

2.1. Kirkkolain ja kirkkojärjestyksen säädökset

Kirkkolain 1 luvun 1 §:n mukaan jumalanpalveluksista ja kirkollisista toimituksista säädetään kirkkojärjestyksessä ja määrätään lisäksi kirkkokäsikirjassa.

Kirkkojärjestyksen 3 luvun 1 §:n mukaan jumalanpalveluksessa ja kirkollisissa toimituksissa on noudatettava kirkkokäsikirjaa ja muita kirkolliskokouksen hyväksymiä kirkollisia kirjoja.

Kirkkojärjestyksen 3 luvun 12 §:n mukaan avioliittoon vihkimisen toimittaa pappi kirkossa tai muualla sen mukaan kuin vihittävät siitä papin kanssa sopivat. Vihittävien tulee olla rippikoulun käyneitä kirkon jäseniä. Avioliittoon vihkiminen voidaan toimittaa myös, jos toinen vihittävistä ei ole kirkon jäsen mutta kuuluu muuhun kristilliseen kirkkoon tai kristilliseen uskontokuntaan. Avioliitto, joka on solmittu muussa kuin evankelis-luterilaisen kirkon käyttämässä järjestyksessä, voidaan pyydettyä siunata. Sunnuntaina pääjumalanpalveluksessa rukoillaan niiden puolesta, joiden avioliittoaikamus tai solmittu avioliitto kuulutetaan seurakunnalle. Kuulutus edellyttää kihlakumppaneiden tai aviopuolisoiden suostumusta.

Kysymys kirkkolain ja kirkkojärjestyksen säädösten noudattamisesta

Kantelussa ei ole esitetty, että pappi olisi toiminut vastoin kirkkolain tai kirkkojärjestyksen avioliittoa koskevia säädöksiä, eikä tällaista muutoinkaan saadun selvityksen perusteella ole syytä epäillä.

2.2. Avioliittolain säännökset avioliiton solmimisesta, avioliiton esteistä ja esteiden tutkimisesta sekä vihkimisestä

Avioliittolain 1 §:n mukaan avioliitto solmitaan vihkimisellä. Ennen vihkimistä on selvitettävä, ettei avioliitolle ole esteitä.

Avioliiton esteistä säädetään avioliittolain 2 luvussa. Avioliittoon ei saa mennä alle kahdeksantoistavuotias. Kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa. Avioliittoon ei myöskään saa mennä se, jonka rekisteröity parisuhde on voimassa. Kukaan ei saa mennä avioliittoon isänsä, äitinsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa kanssa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa. Sisarukset ja puolisisarukset eivät saa mennä keskenään avioliittoon. Avioliittoon eivät saa mennä keskenään ne, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen, ellei oikeusministeriö erityisistä syistä anna siihen lupaa. Sukulaisuussuhteeksi katsotaan myös adoption seurauksena syntynyt sukulaisuussuhde.

Avioliiton esteiden tutkinnasta säädetään avioliittolain 3 luvussa. Avioliittolain 10 §:n mukaan Digi- ja väestötietoviraston tehtävänä on tutkia, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä. Avioliiton

esteet voi tutkia myös evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan seurakunta, jonka jäseniä kihlakumppanit ovat tai toinen heistä on.

Avioliittolain 13 §:n mukaan jos avioliiton esteiden tutkija toteaa, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä, hänen on annettava siitä todistus.

Avioliittolain 18 §:n 2 momentin mukaan vihkijän on ennen vihkimisen toimittamista varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkimista on toimitettu siten kuin 11–13 §:ssä säädetään. Jos 13 §:ssä tarkoitetun todistuksen antamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa vihkimistä.

Vihkimisestä säädetään avioliittolain 15 §:ssä. Sen mukaan vihkimisessä kihlakumppanien tulee samanaikaisesti olla läsnä. Kun kumpikin kihlakumppani on vastannut myöntävästi vihkijän hänelle tekemään kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon, vihkijä toteaa heidät aviopuolisoiksi.

Kysymys avioliittolain avioliiton solmimisesta, avioliiton esteistä ja esteiden tutkimista sekä vihkimistä koskevien säädösten noudattamisesta

Tässä tapauksessa avioliiton esteet on tutkittu Digi- ja väestötietovirastossa ja sitä koskeva avioliittolain 13 §:n mukainen todistus on annettu. Todistuksen mukaan avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä.

Vihittävät ovat toimittaneet papille Digi- ja väestötietoviraston todistuksen avioliiton esteiden tutkimisesta, ja todistus on ollut voimassa vihkimisen ajankohtana.

Kantelussa ei ole esitetty, että vihkimistä ei olisi toimitettu avioliittolain 15 §:n mukaisesti. Vastineen liitteenä olevan muistion mukaan vihittävillä on ollut mukanaan todistus avioliiton esteiden tutkinnasta, he ovat todistaneet henkilöllisyytensä, toinen passilla ja toinen henkilökortilla, he ovat olleet samanaikaisesti läsnä ja kumpikin puoliso on vastannut myöntävästi kysymykseen tahtooko hän mennä kihlakumppanin kanssa avioliittoon.

Tuomiokapituli toteaa, että pappi on tältä osin toiminut avioliittolain säädösten mukaisesti.

2.3. Avioliittolain säädös avioliiton merkityksen ymmärtämisestä vihkimisen edellytyksenä sekä asiaa koskeva kirkkohallituksen ohje

Avioliittolain 18 §:n 1 momentin mukaan vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkijä tietää seikan, joka estää avioliiton, tai jos vihkijä toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Kirkkohallituksen virastokollegion 30.9.2021 hyväksymissä avioliittoa koskevissa virastonhoidon ohjeissa on kohdassa 2.4 käsitelty edunvalvonnan merkitystä. Sen mukaan avioliiton esteiden tutkinnassa ei tarvitse ottaa huomioon edunvalvontaa tai vahvistettua edunvalvontavaltuutusta, eikä niistä tule merkintää esteidentutkintatodistukseen. Edunvalvoja taikka edunvalvontavaltuutettu ei voi päättää avioliiton solmimisesta, koska avioliitto on henkilöä henkilökohtaisesti koskettava oikeustoimi.

Vihkijän velvollisuuksia koskevassa kohdassa 3.3.1 c on todettu, että vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkijä tietää seikan, joka estää avioliiton tai jos vihkijä toteaa, että kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Edunvalvonnan tai vahvistetun edunvalvontavaltuutuksen alaisena oleminen ei ole este avioliiton solmimiselle. Tarvittaessa vihkijä voi ottaa yhteyttä edunvalvojaan tai edunvalvontavaltuutettuun. Edunvalvoja taikka edunvalvontavaltuutettu ei voi päättää avioliiton solmimisesta, koska avioliitto on henkilöä henkilökohtaisesti koskettava oikeustoimi.

Ohje perustuu holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 29 §:ään ja edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 2 §:ään.

Holhoustoimesta annetun lain 29 §:n 3 momentin mukaan edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvien tavoin henkilökohtainen.

Säädöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 146/1989 vp.) on todettu, että pykälän 3 momentissa säädetään edunvalvojan edustusvallan rajoituksista. Niitä sovelletaan, jollei laissa jonkin erityisen kysymyksen osalta toisin säädetä. Säännös perustuu jo nykyäänkin voimassa olevaksi katsottavaan periaatteeseen, jonka mukaan kukaan ei voi edustaa toista asiassa, joka on luonteeltaan korostetun henkilökohtainen. Tällaisia oikeustoimia ovat 3 momentin mukaan suostumuksen antaminen avioliittoon tai lapseksiottamiseen, isyyden tunnustaminen tai miehen suorittaman isyyden tunnustamisen hyväksyminen lapsen puolesta. Oikeustoimia, joita

edunvalvoja ei voi tehdä päämiehensä puolesta, ovat lisäksi testamentin tekeminen ja sen peruuttaminen. Tämä luettelo ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan edunvalvojalta puuttuisi kelpoisuus edustaa päämiestään myös muissa sellaisissa asioissa, jotka henkilökohtaisuutensa puolesta rinnastuvat edellä lueteltuihin korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita suostumuksen antaminen psykiatriseen sairaalahoitoon. Suostumuksen antaminen voidaan katsoa sellaiseksi korostetusti henkilökohtaiseksi oikeustoimeksi, että edunvalvoja ei voi antaa siihen suostumusta päämiehensä puolesta. Jos viimeksi mainittu ei anna tai ei kykene antamaan suostumusta, hänet voidaan määrätä psykiatriseen sairaalahoitoon ainoastaan, jos mielenterveyslain (1116/1990) mukaan on olemassa edellytykset tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Hallituksen esityksen mukaan harkittaessa, onko asia, jota 3 momentissa ei ole mainittu, korostetusti henkilökohtainen, voidaan ottaa huomioon myös tapauksen olosuhteet. Esimerkiksi avioeron hakeminen on yleensä aviopuolison henkilöä niin syvästi koskettava toimenpide, ettei edunvalvojalla ole määräyksensä nojalla kelpoisuutta saattaa asiaa vireille. Jos kuitenkin puolisojen välinen henkilökohtainen suhde on kokonaan lakannut, ja avioliittoa käytetään puolison taloudelliseksi hyväksikäytöksi luonnehdittavin tavoin pelkästään varallisuusasetusten siirtämiseen toiselle puolisolalle, tilanne saattaa olla toinen. Näissä tapauksissa voidaan katsoa, että edunvalvoja voisi panna asian vireille silloin, kun päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä tai ilmaisemaan tahtoaan.

3. Asian arviointia

Tuomiokapituli toteaa, että avioliittoon vihkiminen kuuluu kirkkojärjestyksen 3 luvun 12 §:n mukaan papin tehtäviin. Seurakunnan papin virassa olevalle kysymys on virkatehtävästä, jonka pappi on velvollinen suorittamaan, mikäli kirkkojärjestyksessä ja avioliittolaissa säädetyt vihkimisen edellytykset täyttyvät.

Avioliittolain 18 §:n 1 momentin mukaan vihkiminen ei ole mahdollista, jos kihlakumppani ei häiriintyneen mielentilansa takia ilmeisesti kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä.

Toisin kuin yleiskielessä, lakikielessä käsitteen ”ilmeisesti” ymmärretään vakiintuneesti tarkoittavan ilmeistä ja objektiivisesti havaittavaa seikkaa, joka on selvästi todettavissa ilman lisäselvityksiä tai asian syvällistä selvittämistä.

Jotta pappi voisi avioliittolain 18 §:n 1 momentin nojalla kieltäytyä toimittamasta vihkimistä, tulisi pykälässä tarkoitetun ymmärryksen puutteen olla niin ilmeistä, että se olisi tilanteessa selvästi havaittavissa. Esimerkiksi vihittävien ikä, muistisairaus, edunvalvonta tai vahvistettu edunvalvontavaltuutus ei sellaisenaan muodosta estettä vihkimiselle. Holhoustoimesta annetun lain 29 §:ssä on nimenomaisesti todettu, ettei edunvalvojalla ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon. Pykälää koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, ettei kukaan voi edustaa toista asiassa, joka on luonteeltaan korostetun henkilökohtainen.

Tuomiokapituli toteaa, että esitetyn selvityksen perusteella toisen kihlakumppanin muistisairaus tai sitä koskeva epäily on ollut tiedossa ennen vihkimistä. Selvityksestä käy ilmi, että vihkipappina toiminut pappi on tämän vuoksi selvittänyt asiaa tavanomaista huolellisemmin.

Saatuana kirkkoherranviraston kautta tehtäväksi kysymyksessä olevan vihkimisen pappi on keskustellut tilanteesta esihenkilönsä, seurakunnan kirkkoherran kanssa. Kirkkoherran kehotuksesta pappi oli tavannut vihkiparin ennen vihkimistä, vaikka seurakunnan tämäntyyppinen vihkiminen ei normaalisti edellytä ennakkotapaamista vihkivän papin kanssa. Malli vastaa Digi- ja väestötietoviraston verkkosivulla olevaa ohjetta, jonka mukaan vihkiparin ei tarvitse olla yhteydessä vihkijään etukäteen, jos vihkiminen suoritetaan virka-aikana Digi- ja väestötietoviraston tiloissa.

Kirkkoherranviraston toimistonhoitaja oli samana päivänä ollut yhteydessä Digi- ja väestötietovirastoon, josta hänelle oli puhelimesta vastattu, että edunvalvojaa ei ole kummallekaan osapuolelle määrätty ja estettä vihkimiselle ei ole. Vaikka sittemmin on käynyt ilmi, että virastosta annettu tieto on ollut virheellinen, ei se ollut vihkimisen ajankohtana tiedossa. Pappi ei näin ollen olisi voinut olla edunvalvojan yhteydessä, koska seurakunnan saamien tietojen mukaan sellaista ei ollut.

Piispainkokouksen laatimassa Sinä olet kanssani – Kirkollisten toimitusten opas -julkaisussa on käsitelty vihkimistä edeltävää vihkikeskustelua. Siinä on viitattu avioliittoon vihkimisen kaavan ingressiin, jossa todetaan, että papin ”tulee keskustella vihittävien kanssa siitä, mitä avioliitto on ja mitä Jumalan siunauksen pyytäminen sille merkitsee”. Oppaan mukaan vihkikeskustelu tulisi käydä papin ja vihkiparin välillä ilman ulkopuolisia kuulijoita.

Piispainkokouksen oppaan mukaan vihkikeskustelu käydään vihkiparin kanssa siten, että molemmat kihlakumppanit ovat keskustelussa läsnä. Pappi on tältä osin toiminut piispainkokouksen laatiman oppaan mukaisesti.

Papin vastineesta käy ilmi, että kihlakumppanit ovat tunteneet toisensa pitkään eikä heillä ole mainittavaa ikäeroa. Pappi oli havainnoinut toimituskeskustelua, eikä hän ollut havainnut sellaista, mikä olisi viitannut siihen, ettei kihlakumppani olisi uskaltanut tai voinut ilmaista omaa tahtoaan puolison läsnäollessa tai että hän olisi ollut painostuksen alaisena. Toimituskeskustelussa eikä vihkimistilanteessa ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella olisi ollut havaittavissa, ettei kihlakumppani olisi ilmeisesti ymmärtänyt avioliiton merkitystä.

Vihkijä joutuu arvioimaan tapauskohtaisesti, onko vihkimiselle avioliittolain 18 §:n 1 momentissa tarkoitettu este. Koska säädös edellyttää, että muodostaakseen esteen vihkimiselle ymmärryskyvyn puutteen tulisi olla ilmeistä, tulisi puutteen olla sellainen, että se on tavanomaisen havainnoinnin keinoin selvästi todettavissa. Koska avioliiton solmiminen on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi, on kynnys vihkimisestä kieltäytymiselle asetettu korkealle.

Edellä esitetyn perusteella tuomiokapituli katsoo kokonaisuutena arvioiden, että pappi on toiminut kysymyksessä olevassa vihkimisessä riittävän huolellisesti sekä voimassa olevien säännösten ja ohjeiden mukaisesti.

Kirkon opetuksen mukaan avioliittoon vihkimisessä puolisoille rukoillaan voimaa elää keskinäisessä rakkaudessa ja kunnioituksessa. Katekismuksessa todetaan, että avioliitto on perheen perusta. Julkinen sitoutuminen ja yhteiskunnan vahvistus antavat sille turvan. Katekismuksen mukaan elinikäisessä avioliitossa puolisoitten suhde voi parhaiten toteutua Jumalan tarkoittamalla tavalla. Nämä ihanteet ja tavoitteet ovat myös yhteiskunnan avioliittoasetuksen 9 §:n siviilivihkimisen kaavassa, jossa todetaan, että avioliitto solmitaan perheen perustamiseksi ja siihen kuuluvien yhteiseksi parhaaksi ja että puoliset ovat avioliitossa keskenään yhdenvertaiset, osoittavat toisilleen rakkautta ja keskinäistä luottamusta sekä toimivat yhdessä perheen hyväksi.

Ihanteet ja tavoitteet eivät aina toteudu. Avioliittoihin voi liittyä vakavia ongelmia, kuten henkistä ja taloudellista hyväksikäyttöä, lähisuhdeväkivaltaa ja sosiaalista eristämistä, mitä on kuvattu myös kantelijoiden toimittamassa laajassa ja seikkaperäisessä selvityksessä.

Tuomiokapituli toteaa, että rikosoikeudellisissa kysymyksissä toimivalta on poliisilla, syyttäjällä ja yleisillä tuomioistuimilla. Edunvalvonnan keinoin on mahdollista hakea apua tilanteisiin, joissa henkilön kyky tehdä omaisuuttaan ja itseään koskevia päätöksiä on rajoittunut. Avioliittolain 6 luvussa puolestaan on säädetty yhteiselämän lopettamisesta, avioerosta ja avioliiton kumoamisesta.